

KÉPET ALKOTNI AZ EGYMÁS MELLETT ÉLÉSRŐL

Macsó Kinga

DOI: 10.25116/kozelitesek 2018.1-2.2

„Nem toleráljuk tovább azokat az embereket, akik visszaélnék a szociális rendszerrel, akik zaklatják a törvénytisztelő polgárokat, zavarják a nyugodt életet a városokban és a falvakban. Elég volt a toleranciából!”

(Robert Fico)¹

A kelet-közép-európai városok fejlődése jelentősen eltér a nyugat-európai városokétól. A roma közösségek régóta állandó részét képezik a szlovák városoknak, de az egyes településeken az integrációjuk foka és minősége változó. Szlovákiában körülbelül a romák fele volt képes valamilyen szinten alkalmazkodni a többségi társadalomhoz. Ezek a romák integráltan élnek a városokban a helyi lakossággal. A roma kisebbség másik része viszont izoláltan él a városok egyes részein vagy a szélén, illetve a városok mellett. Ezeket a közösségeket a szociális és etnikai izoláció jellemzi, amely egyes esetekben eltérő lehet. A roma közösségek ún. városi gettókat alakítottak ki, a város egészéhez hasonlóan kevésbé integráltak. Ezek között a gettóban élő romák között jellemzően magas a munkanélküliség, a kulturális elzártság, a város hivatalos életéből való kizártság, az elmélyülő társadalmi izoláció, amely összefügg a többségi társadalom részéről való elutasítással. Ezeket a közösségeket a különböző mutatók szerint felosztották szegregáltra, szeparáltra, integrált-koncentráltra és integrált szóródottra.

Roma helyzetkép két szegregált telepről

„Ha az integráció teljes értékű, akkor akceptálni kell a másságot, a nyelvet, a kultúrát. Csak azért integrálódni, hogy megfeleljünk a többségi társadalom elképzeléseinek, hogy ne legyenek konfliktusok, az nem integráció. Ez önmagunk megtagadása.”

A kelet-közép-európai városok fejlődése jelentősen eltér a nyugat-európai városokétól. A roma közösségek régóta állandó részét képezik a szlovák városoknak, de az egyes településeken az integrációjuk foka és minősége változó. Szlovákiában körülbelül a romák fele volt képes valamilyen szinten alkalmazkodni a többségi társadalomhoz. Ezek a romák integráltan élnek a városokban a helyi lakossággal. A roma kisebbség másik része viszont izoláltan él a városok egyes részein vagy

¹ Šuvada, Martin: Rómovia v slovenských mestách, Bratislava, Matica slovenská Politologický odbor, 2015. 13. p.

a szélén, illetve a városok mellett. Ezeket a közösségeket a szociális és etnikai izoláció jellemzi, amely egyes esetekben eltérő lehet. A roma közösségek ún. városi gettókat alakítottak ki, a város egészéhez hasonlóan kevésbé integráltak. Ezek között a gettóban élő romák között jellemzően magas a munkanélküliség, a kulturális elzártság, a város hivatalos életéből való kitaszítottság, az elmélyülő társadalmi izoláció, amely összefügg a többségi társadalom részéről való elutasítással. Ezeket a közösségeket a különböző mutatók szerint felosztották szegregáltra, szeparáltra, integrált-koncentráltra és integrált szóródottra.²

E szerint a szegregált romatelepülések önálló települési formákat alkotnak, amelyek bizonyos távolságra helyezkednek el a várostól. A szeparálnak nevezett települések a város szélén találhatóak, s a várostól természetes vagy műveleg kialakított kerítéssel vannak elválasztva. Az integrált romatelepülések azok, amelyek közvetlenül a városban fekszenek, s feloszthatók integrált-koncentráltra, ahol a roma lakosság koncentráltan él egy térségben és integrált szétszórtra, ahol a roma közösség szétszórva él a többségi közösségben. Ez a négy fajta roma településtípus létezik a szlovák szakterminológia szerint jelenleg az országban.³ A kutatók a konkrét mutatókat is meghatározták az egyes csoportokra, így például szegregáltak azt a települést nyilvánították, amely a városon túl vagy annak a szélén volt, nem volt vízvezetéke és az illegális lakhelyek száma magasabb volt a 20%-nál. A szociológusok és több romakutató szerint is, az adott település szegregáltságát vagy integráltságát nem térben kéne meghatározni, hanem a többség által a társadalomból való kirekesztettségük mértékével. Ezt a jelenlegi terminológiát sokan negatívnak tartják és igyekeznek finomabb elnevezési módokat találni.

Jelenleg problémát okoz Szlovákiában a romák belső migrációja, ahol a helyi polgármesterek ezeket nem hajlandók számon tartani. A migrációk néha csak szezonálisak, megélhetéshez köthetők. Az emberek nem jelentkeznek ideiglenes lakhelyre, ennek ellenére hosszú ideig az állandó lakhelyükön kívül élnek. A hivatalos szervek gyakran e felett szemet hunynak. Körülbelül 24 800 roma lakos él az állandó lakcímén kívül.⁴

A város nem egy homogén egység, hanem gyakran diametrálisan különböző szegmensekből tevődik össze. A koncentrált roma lakosság a térségnek egy ilyen szegmensén él. A városnak ezen területei válnak a kutatás több szempontjából érdekessé. Ebben a munkában összehasonlítok két szegregált roma közösséget, egy nagyon fiatal és Szlovákia területének egyik legrégebbi cigány közösségét.

A szlovák városokban a koncentrált roma közösségek létrejötte új keletű, a roma negyedek, az úgynevezett „panel” roma gettókat a legfiatalabbak. Ritka az olyan város, ahol nem 20. századi szocialista képződmény a koncentrált roma közösség. Egy ilyen különleges város Homonna, amelynek roma tábora, a

² Šuvada, Martin: *Rómovia v slovenských mestách*, Bratislava: Matica slovenská Politologický odbor, 2015. 13. p.

³ Šuvada, 2015. 14–15. p.

⁴ Kvetoslava Matlovičová – René Matlovič – Alexander Mušinka – Anna Židová: *Rómovia na Slovensku: základné charakteristiky Rómskej populácie na Slovensku s dôrazom na priestorové aspekty ich diferenciácie*, 77. p.

Szirtalja a 19. századból való, bizonyítja ezt a tábor temetője, amely önálló roma temető, Közép-Európában is ritkaság számba megy, tehát egy történelmi múlttal rendelkező roma táborról van szó.

A homonnai cigányok életéről 1728-ból van az első adat, amikor is egyetlen cigány élt a városban, úgynevezett Fedák. Az 1771-es Zemplén megyei cigányok összeírásánál két család homonnai származású volt, Csáky gróf és Van Dernáth grófnő szolgálai voltak. Száz évvel később, az 1893-as összeírásnál Homonnán már 168 cigány lakos élt, ez által Zemplén megyében az első helyre kerültek a cigány lakosság számát tekintve. 1900-ban a homonnai városi iratokból már cigány-telep létezéséről vannak feljegyzések.⁵ 1931-ben már 52 házról van feljegyzés, ezekben a házakban 249 személy lakott. A 30-as évek elején Homonnán az általános iskolába már néhány cigány család gyereke is járt. Ebben az időben Kassán, Léván és Homonnán önálló cigány iskolák működtek.⁶ Homonnai iskolában körülbelül 90 gyerek tanult, 1945-ben egy fabarakot építettek az iskola számára, ahol két osztály működött. Létezett egy kör a felnőtt, roma írástudatlan lakosok számára is, ahol az alapokat sajátíthatták el írásból, olvasásból és számolásból.⁷

A második világháború után a Szirtalja roma táborban tífusz ütötte fel a fejét. 1954-ben a Csehszlovák vöröskereszt „megbízott” személyeket küldött, akik a mentálhigiénéért tanították a roma tábor lakosait. Ez után állandó céllá vált a tábor likvidálása. Számos járvány ellenére, ami sújtotta a tábort, jelenleg is az egyik legnagyobb tömbben élő cigány közösségnek számít Szlovákiában.

A szocialista időszak alatt az 50-es, 60-as és a 70-es években igyekeztek megszüntetni az egész tábort, ami majdnem sikerült is. Szirtalja felnőtt lakosságának a többségét megpróbálták átköltöztetni Csehországba. A kelet-szlovákiai romákat České Budejovicére telepítették, főleg Szirtalja táborból, Csernőből, a Kassa melletti Mislóváról, Iglórról, Poprádról és Liptószentmiklósról. České Budejovicén 1950-ben 110 roma élt a városban, főleg ideiglenes barakkokban. A roma lakosok száma az 50-es évek végére 341 főre duzzadt a városban, ez a mag itt is maradt.⁸

Ez volt a módszer a roma-kérdés megoldására a szocialista időkben. A Szirtalja tábor ebben az időben „kirakati helyként működött”, ez szimbolizálta a roma-probléma sikeres megoldását. Ebben az időszakban számos külföldi delegáció és a média emberei megfordultak itt, hogy megnézzék a „csodát”, hiszen az intézkedéseknek köszönhetően jóformán likvidálták a tábort.

Csehország az egyesség ellenére tiltakozott az ilyen fokú áttelepítések miatt, többek között azért is, mert észrevehetővé vált, hogy egy áttelepített zárt közösséget nem tudnak a saját társadalmukba integrálni. Ennek ellenére még a 80-as években is próbálkoztak ezzel a módszerrel. Az áttelepített roma lakosság többszörösen hátrányos helyzetbe került, nem beszélte a cseh nyelvet, a szlovák nyelvet

⁵ Bodorová Olga: *Ludová architektúra a spôsob bývania Rómov v Gemeri-Malohonte*, Rimavská Sobota, Ex print, 2001. 4. p.

⁶ Bodorová Olga: *Ludová architektúra a spôsob bývania Rómov v Gemeri-Malohonte*, Rimavská Sobota, Ex print, 2001. 6–10. p.

⁷ Horváthová, Emília: *Cigáni na Slovensku*, Bratislava, Vydavateľstvo Sav, 1964. 101.p.

⁸ Davidová, Eva: *Romano drom: cesty Romů 1945–1990: změny v postavení a způsobu života Romů v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, Olomouc, Univerzita Palackého, 1995. 245. p.

sem, és a megszokott környezettől egy teljesen új, számára életidegen közösségbe került. A többségük ezért visszajött Homonnára, az itt lévő legnagyobb vegyi üzemben, a Chemlonban dolgoztak, ahol a 6000 munkás 90 százaléka roma származású volt. A szocialista időkben megpróbálták kulturálisan és szociálisan is integrálni őket.⁹

Már a tábor teljes megszűnéséről beszéltek, amikor is 1989-ben társadalmi változás történt, és ez magával hozta Szirtalja lakosságának többszörös növekedését. Jelenleg Felső-Zemplén területének ez a legnagyobb roma tábora.

Észak-Dél irányba 300 méter hosszú, Kelet-Nyugat irányba 200 méter széles, két nemzeti park határolja, az egyik a Nemzeti Természetvédelmi Terület a Homonnai Sólyom és a Nemzeti Természetvédelmi Terület Homonna. A tábor területén egy patak folyik keresztül. A terület fő tengelyét a Peticse, Helmecke, Kisortovány irányába vezető út adja. Négy bérház, számos családház, apró kunyhó és lakókocsi alkotja a tábort. A családi házak a tábor legszélén állnak, némelyik egész villa nagyságú, aranyozott oroszlán védi a bejáratot, itt laknak a módosabb romák, akik vagy külföldről jöttek haza, vagy itthon gazdagodtak meg, például uzsorából. Közeledve a tábor központjához, egyre kisebbek és kisebbek a házak. A többségük már csak összetákoltt putri és lakókocsi. Maguk a táborlakók is szegregálják egymást, a beköltözöttek a kisebb családi házakban és bérlakásokban laknak, míg az őslakosok, akiknek a felmenői is mindig itt éltek, a putrikban és lakókocsikban. Ők a roma nyelv szerint a *degesek*, a tisztátlanok, mivel a felmenőik kutya- és lóhúst is ettek. A bérlakásokba be van vezetve a víz, és eredetileg a csatornázás is megoldott volt, de jelenleg már felújításra szorul, némelyik lakásnak nincs ajtaja, de tv-antennája már mindnek van. Ez minden koncentrált cigány lakóközösségre jellemző. A két bérház között fatartók vannak, itt parkolnak az autóikkal, ezért a vajda egy behajtani tilos táblát tétetett ki, hogy a mentőautók adott esetben bejöhessenek. Az infrastruktúra nem megoldott, a mellékutcák nincsenek lebetonozva, csak a telepen keresztül haladó főút és a főbb épületekhez vezető út. A kommunális hulladék elszállítása sem megoldott. A lakásokba nem szívesen, de azért beengedtek. Az eredeti állapothoz képest a bérház néhány lakását módosították, nagyobb tereket alakítottak ki, s nem mindenki számára volt fontos, hogy a konyha nagy legyen, vagy több szobás legyen az adott lakás. A tábor lakosságát vajda irányítja, akinek az irodája a tábor központjában található, mögötte pedig a közösségi központ. Saját intézményeik léteznek: iskola, óvoda, élelmiszerüzlet, kocsma. A kormány által támogatott egyházi vonal, az Apostoli Egyház végez missziókat náluk. Dinamikusan fejlődik az egyházuk, pozitív hatással van az itteni közösségre. Az egyik legnagyobb kívánságuk egy közösségi ház építése volt, ahol az egyháztagok összegyűlhetnek. A tábor lakóinak másik csoportja halottasház építését tartotta fontosnak, mivel a temető a legközelebbi lakástól is több mint egy kilométerre fekszik. A temető Közép-Európában is egyedülálló cigány temetőnek számít a régi sírjai miatt. A lakosság nagy csalódására a tábor közepén felépítettek egy kintről halottasháznak

⁹ A „szociális integráció” alatt nagy összegű szociális juttatásokat értünk.

tűnő templomot, amelynek az infrastruktúrája nincs megoldva, a víz nincs bevezetve, nincs fűtés, nincs WC, a csatornázás sem megoldott és a belső tér sincs kialakítva. Az emberek maguk sem értik, hogy miért épült. Ez a kormány „ajándéka”, halottasháznak nem felel meg, s templomi funkcióját sem tudja ellátni. Közösségi házra lett volna szükségük, nem templomra, mivel a megszokottól eltérő egyházi életet élnek. Ez a beruházás nem egyedi eset a roma településeken. Élő példa arra, hogy nem értik meg őket, s a tervek, a jóindulatú segítség ellenére is félresiklanak. Véleményem szerint ebben az esetben a „jóindulat” megkérdőjelezhető, mert két funkciót szerettek volna egy épülettel letudni, amire az Uniótól kapták az anyagi támogatást. Az ennyire rosszul kivitelezett tervek is csak kölcsönösen erősítik a konfliktusokat és a roma közösség negatív megítélését. Hiszen a közmédiában egy sikeres pályázatról és fejlesztésről nyilatkoznak, míg a valóságban egy rosszul kivitelezett tervről van szó. A roma és nem roma lakosság közti ellentétet szítja az a tény, hogy a roma lakosok a telepről a helyi közlekedést igénybe veszik, így a Peticse, Helmecke és Kisortovány felé utazók nem férnek fel a helyi járatokra. Ezek turisták által látogatott területek, így akinek nincs más közlekedési eszköze, az nehezen tudja megközelíteni az adott területeket.¹⁰ A megoldást egyértelműen a sűrűbb helyi közlekedés jelentené.

A város felé körülbelül 30 méterre a teleptől már nem cigányok által lakott övezet található, ahonnan a kilátás a telepre esik. Egyértelmű, hogy ez is egy újabb ütközőpont a roma és a többségi etnikum között, mert ezeknek a lakásoknak az értéke csökkent. A Peticse felé vezető úton, körülbelül 1,5 km-re a teleptől található a Szociális Szolgáltatások Háza, ahol mentálisan zavart gyerekeket és fiatalokat kezelnek, 0,5 km-re tovább, az erdőben pedig szanatórium van a tbc-sek számára, amely nem tölti be a funkcióját, mert jelenleg rehabilitációs központként működik kábítószeresek számára.

A telep jelenlegi lakossága szlovák cigánynak vallja magát, és csak egy kis része szlováknak. A Homanna városából kitelepített, közüzemi díjakat nem fizető romákat is a táborba költöztették. Ezen kívül külföldről is hazaköltözött néhány család, ezek a hatások is nagyban elősegítették a tábor lakóinak identitásváltását. Ez alatt azt értem, hogy a beköltözések előtt mindenki romának vallotta magát, és később ez módosult szlovák romára. Az identitásváltás ellenére nyelvi módosulás nem történt, mert egymás közt szinte kizárólag a helyi kelet-szlovákiai roma nyelvjárást használják, nagyon büszkék a roma kultúrájukra, többségük hagyományos öltözetet visel. Működik a hagyományőrző néptáncsoport, amelynek a kicsiktől a felnőttekig mindenki tagja lehet. Az iskolájuk kétnyelvű, az épületen belül roma szimbólumok vannak elhelyezve, ezzel is erősítve az identitástudatukat. A temetőben található sírok különlegessége, hogy a fejfákon a feliratok a megszokottól eltérően az ellenkező oldalon vannak. A helyi roma lakosság referendumban kérte, hogy Szirtalja közigazgatásilag önálló legyen, s ne tartozzon Homonnához. Ez nem valósult meg.

¹⁰ Ott tartózkodásom idején is többször hangos veszekedés tört ki az itt lakók és a Peticse felé utazók között. Ez a helyiek szerint állandó konfliktust képez.

A gömöri régióban bizonyított adatok szerint a roma lakosság a 16. században telepedett le.¹¹ Ebben a régióban a cigányok főleg az egyes uradalmakban és falvakban éltek, vezetőjük a vajda volt, akit az adott földesúr erősített meg a hivatalában. A Rimaszombat környékén használt különböző dűlők elnevezései is bizonyítják, hogy régóta itt élnek (Cigány-völgy, Cigány-erdő, stb.).¹² Az 1770–1774-es felmérések szerint ennek a régiónak a romái főleg lovakkal kereskedtek. Az 1776-os összeírás szerint Gömör vármegyében 275 cigány család élt, ez összesen 1116 személyt jelentett. A vármegye adatai szerint a cigány családok alacsony életszínvonalon éltek, főleg a falvak határaitban laktak putriban, 29 család pedig sátorban, családiházban csak nagyon kevesen éltek.¹³ A ruhaviseletükkel azonban alkalmazkodtak a többségi társadalomhoz, csak körülbelül 25%-uk öltözködött hagyományosan. Az 1785-ös vármegyei jelentés szerint 20 cigány gyerek járt iskolába, és a többségük szolgálóként dolgozott vagy nevelésre volt kiadva családokhoz.¹⁴ 1785-ben Rimaszombatban 9 roma család élt és 7 roma gyerek járt iskolába, akiknek vezetéknevei Bari, Csonka és Oláh voltak.¹⁵ A gömöri régió legismertebb roma származású személyei a két zenész, Czinka Panna és Barna Mihály voltak, ők a 18. századi Magyarország legismertebb cigányzenészei közé tartoztak. Rimaszombatban a 19. században Borzó nevű cigányprímás élt, eltemetve is a helyi Rimaszombati temetőben van, rajta kívül Rimaszombatban működött Dombi Márton, aki magának Ferenc Józsefnek is zenélt. A 19. századi írásos adatok bizonyítják, hogy Rimaszombat és Tamásfala közt létezett egy vajda által vezetett cigánytelep, amelynek a lakói a városban szolgáltak és a várostól bérelték a földet, ahol éltek. 1893-ban Gömör-Kishont vármegyében a mai Szlovákia területén élő cigány lakosságnak a 15%-a lakott. 1929–1931 között három oláh cigány család telepedett le Rimaszombattól nem messze. A rimaszombati adatok szerint a vándorló életmódot folytató cigány családok főleg vasgyűjtéssel, csontgyűjtéssel foglalkoztak. Sok volt közülük kovács, a Rimaszombatban élő nem cigány kézművesek panaszkodtak rájuk, mert ők olcsóbban dolgoztak.¹⁶

Rimaszombat vásárváros volt, és ez által sok oláh cigány megfordult erre. Az utolsó vándorcigányok a 20. század 60-as éveiben telepedtek le itt. Gömör volt az utolsó olyan régiója Szlovákiának, ahol a 20. század 50-es éveiben még néhány roma család félig vagy teljesen földbevált kunyhóban élt.¹⁷ Tífusz tört ki Rimaszombatban 1957-ben. A feljegyzések szerint 1945–1967 között a városban és környékén magas volt a bűnözés.¹⁸ A vándorcigányok kötelező letelepedéséről szóló törvény 1958-ban lépett életbe, s Rimaszombat környékére nagyon sok oláh, lovári cigány telepedett le, akik

¹¹ Šuvada, Martin: *Rómovia v slovenských mestách*, Bratislava, Matica slovenská Politologický odbor, 2015. 13. p.

¹² Bodorová: *Ludová architektúra a spôsob bývania Rómov v Gemeri-Malohonte*, Rimavská Sobota, Ex print, 2001. 14. p.

¹³ Horváthová: *Cigáni na Slovensku*, Bratislava, Vydavateľstvo Sav, 1964. 120–122. p.

¹⁴ Horváthová: *Cigáni na Slovensku*, Bratislava, Vydavateľstvo Sav, 1964. 200. p.

¹⁵ Bodorová: *Ludová architektúra a spôsob bývania Rómov v Gemeri-Malohonte*, Rimavská Sobota, Ex print, 2001. 60. p.

¹⁶ Šuvada, Martin: *Rómovia v slovenských mestách*, Bratislava, Matica slovenská Politologický odbor, 2015. 13. p.

¹⁷ Bodorová, Olga: *Ludová architektúra a spôsob bývania Rómov v Gemeri-Malohonte*, Rimavská Sobota, Ex print, 2001. 61–69. p.

¹⁸ Jurová, Anna: *Historický vývoj rómskych osád na Slovensku a problematika vlastníckych vzťahov k pôde*, In: Hirt, T.–Jakoubek: *Rómske osady na východnom Slovensku hľadiska terenného antropologického výskumu*, Bratislava, Dolis s.r.o., 2008. 142. p.

azelőtt főleg lókereskedelemmel foglalkoztak. A város nem tudott számukra adekvát lakóhelyeket biztosítani, így ők továbbra is a saját ekhós szekereikben laktak, azon kívül a Sereg nevű telepen romungrók éltek, akik már régebben letelepedtek. A Rimaszombathoz tartozó Tamásfalán sok roma zenész család élt. A 70-es évek társadalmi kulturális integrációs elképzelése szerint a roma-problémát gyors tempóban akarták megoldani, ezért házakat építettek, munkahelyeket biztosítottak számukra, és bőkezű szociális juttatásokban részesültek a nem dolgozók. Az elképzelés lényege a „kunyhók” felszámolása volt. Nyomást gyakoroltak a roma családokra, telepeiket felszámolták és beköltöztették őket az újonnan épített panel-lakásokba. Ekkor jött létre a Dúsa úti lakótelep Rimaszombatban. Az eredeti városfejlesztési tervek szerint ezek az állami luxuslakások orvosok számára készültek, akik azonban nem voltak hajlandóak beköltözni, mivel itt eredetileg mocsár volt. Ezzel egyidőben felszámolták a Sereg nevű roma telepet és a lakóit beköltöztették ezekbe a lakásokba. Négy lakást 1975-ben magyar ajkú roma család kapott itt. Öt évvel később oláh cigányok költöztek a többi lakásba. A Dúsa úti lakótelepen a vajda funkciója továbbra is érvényben maradt, de hozzá csak a lovári cigányok tartoztak. A közmédia a 90-es években a romák sikertelen asszimilációjára emlékeztetett a Dúsa úti lakótelep bemutatásával; *„Már pár hónappal az új lakásokba való beköltözésük után a lakásokat és a közös helységeket amortizálták, leépítették. Később a lakáshivatal kijavította és felújította, amit lehetett, de minden újra megisméltődött. Dúsa úti lakótelep, a „fekete-város” Rimaszombat szégyene lett, s a nem cigány lakosság számára teher és félelmet keltő helyé vált.”*¹⁹

Jelenleg a telep közigazgatásilag ugyan Rimaszombathoz tartozik, de a várostól szeparált részen fekszik. A telepen szinte kizárólag magyar ajkú romák élnek. A Dúsa úti lakótelep egész Közép-Szlovákiában a legnagyobb koncentrált roma közösség. A város dél-nyugati részén terül el, körülbelül egy km-re a városhatártól. Ez a távolság a bizonyítéka annak, hogy a telep nem integrált része a városnak, hiszen egy mező választja el tőle, és szociálisan a leghátrányosabb része Rimaszombatnak. Az ellentétét képezi Akasztóhegynek, ahol a luxusnegyed van, s az északi részén fekszik a városnak. A telep szembetűnően leromlott állapotban van. A kultúrházból, amely a telep elején állt, már csak az oszlopok maradtak meg. Rögtön mellette van a szociális munkások központja és az egészségügyi központ. Az egész telep hat bérházból áll, amelyből öt négyszintes, a hatodik ötszintes. A telep elején egy épületben élelmiszert árulnak és ugyanebben az épületben található a kocsma is. A telep déli határa a Méhi-patak, amelyben gyakran mosnak. Az iskola is a telep déli részén van. Közvetlenül az általános iskola mellett van egy nyilvános vízcsap, amely az egyetlen lehetősége az ötödik lakóház közösségének, hogy ívóvízhez jusson. Különlegessége ennek a telepnek, hogy a cigányok két csoportja lakja: a romungrók és az oláh cigányok. Az oláh cigányok a 20. század közepén még vándoréletmódot folytattak. A két csoport különbözik egymástól, s gyakori köztük a feszültség és az ebből adódó konfliktus. A szociális gondozók szerint a telep etnikai összetétele a következő: 75%

¹⁹ Lom, Ján: *O nevešednom experimente na jednom rómskom sídlisku*, In: *Obecné noviny*, 1992/2. 10–11. p.

magyar ajkú roma, 15% oláh cigány és 10% szlovák roma. A lovári nyelvet csak az oláh cigányok beszélik.²⁰ A magyar romák csak magyarul beszélnek. A helyi szociális dolgozó asszisztense szerint, aki a telepen él és saját statisztikai adatokkal rendelkezik, az összetétel egy kicsit más. Szerinte a Dúsa úti lakótelepen 60%-ban él magyar ajkú roma, akik végképp nem beszélik a cigány nyelvet; 35%-ban élnek oláh cigányok, kik a lovárit beszélik, és körülbelül 5% a szlovák romungrók aránya, akik szlovákul beszélnek. Annak ellenére, hogy számbelileg az oláh cigányok vannak kisebbségben, ők a telep „hangadóí”. Ezen a telepen is nagyon sok olyan ember él, akinek itt nincs állandó lakhelye, néhány személy pedig magyar állampolgár. Körülbelül 1200 ember lakja a telepet, és nagyjából 1000 főnek van állandó lakhelye. A 150 lakásban 206 család él. A lakások 50 százalékában három generáció él együtt. Létezik olyan is, ahol 17 ember lakik együtt, s abból 11 gyerek. Az itt élő szociális munkás segítője szerint körülbelül 31 gyerek születik egy évben. A Dúsa úti lakótelepen élők nem keverednek más helyről származó cigányokkal. Rimaszombatnak Tamásfala nevű részén él nagyobb cigány közösség. A telep lakásai egy, kettő, három és négy szobásak. Ezen a telepen csak bérházak vannak, az egyetlen nem hivatalosan felépített „épület” egy fáskamra. A telepen alsó tagozatos az általános iskola és magyar tannyelvű. Az iskola bővítésre szorul, mivel csak három tanterem felel meg a normáknak, a többi helység szűk a tanításhoz. Vannak osztályok, amelyek a folyosón kaptak helyet. Az iskolát és az óvodát 188 gyerek látogatja, már képtelenek többet befogadni, de a demográfiai adatok azt az előrejelzést adják, hogy a gyerekek száma növekedni fog. Az iskolában nyolc tanár, egy speciális pedagógiát végzett szlovák igazgatónő, egy nevelőnő, két óvónő, egy gondnok és két asszisztens dolgozik.²¹ Az igazgatónő szerint az iskolának sürgősen bővülnie kell, akár konténer tantermekkel is.²² A jelenlegi roma kormánybiztos célul tűzte ki, hogy minden gyerek óvodába és iskolába járjon, többek közt ezért is fontos a roma telepeken az óvodák, iskolák bővítése. Dél-Szlovákia egész területén nagy a munkanélküliség, Rimaszombatra és környékére ez fokozottan érvényes, még a többségi társadalomba tartozó lakosoknak sincs munkahelyük. Ennek következménye a lakásmaffia és az uzsora megjelenése a telepen. Az összes lakótelepi épület magánkézben van, a város, Rimaszombat mind a hat bérházat eladta. Régebben a telepről Németországba jártak dolgozni, főleg zenélni, de most már ez a lehetőség is beszűkült.

A régi és az új roma telep is szinte ugyanazokkal a problémákkal küszködik, annak ellenére, hogy az új lakótelep erőszakosan lett kialakítva. Mind a két telepen megmutatkozik a cigány és a többségi társadalom közti ellentét, amihez nagyban hozzájárul a közmédia, amely az igazságot előszeretettel elferdítve mutatja be. Erre jó példa a Szirtalja táborban felépített templom/halottasház, amit nagyszabású beruházásként mutattak be, ugyanakkor a tábor lakói számára csak egy újabb csalódás.

²⁰ Jurová Anna: Historický vývoj rómskych osád na Slovensku a problematika vlastníckych vzťahov k pôde, In: Hirt, T.–Jakoubek: Rómske osady na nychodnom Slovensku hľadiska terenného antropologického výskumu, Bratislava, Dolis s.r.o., 2008. 142. p.

²¹ Az iskola étkezdével rendelkezik, ahol 2 euro egy hónapra az ellátás.

²² Harkácson már ilyen típusú iskolában zajlik a tanítás.

Ők csalódnak a kormányban, a lakosság meg zúgolódik, hogy újabb közpénzeket áldoznak a telepre. A Dúsa úti lakótelep problémáihoz is negatívan áll a rimaszombati közösség, mondván: „minek újítani a lakásokat, épületeket, ha úgyis tönkreteszik, lelakják”. Egyértelmű, hogy az erőszakos integráció nem hozhat eredményt, s ami a többségi társadalomnak luxuslakást jelent, nem biztos, hogy a kisebbségnek is, hiszen más életformához voltak szokva, és nem ők az egyetlen népcsoport a világon, akik ilyen nehézségekkel küszködnek.²³ Annak ellenére, hogy a kormány nem szeretné gettósítani a telepeket, tapasztalatom alapján minden egyes lépése vagy megoldása ahhoz vezet, vagy azt segíti elő. A Luník IX., kassai roma lakótelep is egy új beruházás előtt áll: a cél „felújítani a lakásokat és csökkenteni az itt lakók számát”. De már ennél az új stratégiai programnál is látszik, hogy csak megismétlik a múltbéli hibákat.

Felhasznált irodalom

- Atlas rómských komunit na Slovensku*, 2005, 2013. <http://www.minv.sk/?atlas_2013> 2017. 05. 1. 20:19
- Bindorffer Györgyi: *Identitás és közösségi intézmények: az informális politikai tér szerepe a roma identitás alakulásában*, in: Fedinec Csilla–Illyés Zoltán–Simon Attila–Vizi Balázs: *A közép-európaiság dicsérete és kritikája*, Pozsony, Kalligram, 2013. 340–364. p.
- Dupcsik Csaba: *A magyarországi cigánység története*, Budapest, Osiris, 2009.
- Bodorová: *Ludová architektúra a spôsob bývania Rómov v Gemeri-Malohonte*, Rimavská Sobota, Ex print, 2001. 1–69. p.
- Horváthová: *Cigáni na Slovensku*, Bratislava, Vydavateľstvo Sav, 1964.
- Jurová: *Historický vývoj rómských osád na Slovensku a problematika vlastníckych vzťahov k pôde*, in: Hirt, T.–Jakoubek: *Rómske osady na nychodnom Slovensku hľadiska terenného antropologického výskumu*. Bratislava, Dolis s.r.o., 2008. 111–175. p.
- Lom Ján: *O nevešednom experimente na jednom rómskom sídlisku*, in: *Obecné noviny*, 1992/2. 10–11. p.
- Majtényi Balázs: *Mit ér a nemzetközi szabályozás? A roma kisebbséget érintő nemzetközi és közösségi jogi szabályozás*, in: Majtényi Balázs: *Merre visz az út? A romák politikai és emberi jogai a változó világban*, Budapest, Lucidus, 2003, 9–52.
- Majtényi Balázs–Vizi Balázs: *Európa kisebbsége – A roma kisebbség a nemzetközi dokumentumokban*, Budapest, Gondolat, 2005.
- Šuvada, Martin: *Rómovia v slovenských mestách*, Bratislava, Matica slovenská Politologický odbor, 2015.

²³ Jordániában is üresen állnak a beduinoknak épített házak, ennek ellenére még mindig vándor életmódot folytatnak.